

ASPECTE PRIVIND OCUPAȚIA DOBROGEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

*Dr. Luminița STELIAN**

*Dr. Angela-Anca DOBRE***

Până la începutul primei conflagrații mondiale nu au existat războaie de întinderea și cu un atât de mare număr de victime ca acela început în 1914. El a început ca un război european între Tripla Alianță (Franța, Anglia și Rusia) și Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria). Serbia și Belgia au fost implicate imediat prin atacarea primei de către vecinul din nord (Austro-Ungaria, ceea ce constituie punctul de început al războiului¹) și a doua prin atacarea de către Germania. Turcia și Bulgaria au intrat și ele în conflict de partea Puterilor Centrale, iar Tripla Alianță s-a lărgit și ea prin aderarea Italiei, Greciei, României și Portugaliei².

În 1916, pe frontul de vest au loc două tentative de străpungere a liniilor inamice fortificate. Germanii declanșează un atac care va dura zece luni și va fi un eșec asupra fortăreței franceze de la Verdun (februarie 1916) (a căreivaloare era mai mult simbolică decât strategică)³, acțiunea i-a costat pe combatanți un milion de victime. Acum germanii utilizează din nou substanțe chimice și biologice în luptă (gaz fosgen). A doua acțiune este cunoscută sub numele de bătălia de pe Somme (1 iulie -13 noiembrie 1916) și a constat într-un atac masiv al forțelor anglo-franceze asupra pozițiilor germane în care au fost folosite și tancurile⁴.

1916 este anul în care România intră în război după semnarea tratatului politico-militar cu Antanta și declararea războiului împotriva Austro-Ungariei și au loc bătăliile bine cunoscute pentru recuperarea Transilvaniei, cele de la Sibiu, Turtucaia, din defileul Jiului și de pe Argeșși Neajlov, înscrise în cartea de aur a neamului românesc. Anul în care începe, după neutralitatea și negocierile cu cele două tabere aflate deja în conflict și care suferiseră mari pierderi, etapa finală a luptei românilor pentru desăvârșirea statului național unitar⁵.

* Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța.

** Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța.

¹ Al cărui pretext a fost atentatul de la Sarajevo care nu face obiectul acestui studiu.

² Eric Hosbawn, *Secolul extremelor. [Secolul XX]*, Editura Lider, București, 1997, p. 39.

³ Jaques Madaule, *Istoria Franței*, vol III, Editura Politică, București, 1973, p. 106.

⁴ *Ibidem*, p. 412.

⁵ Ion Cupșa, *Mărăști, Mărășești, Oituz, Editura Militară*, București, 1967, p. 5.

După doi ani de neutralitate, împrejurările și interesele naționale au determinat România să intre în război alături de Antanta. Scopul participării țării noastre la război era reîntregirea națională, așa cum rezultă și din scurta proclamație a regelui Ferdinand I către popor, din ziua de 15 august 1916: „În noi, în virtuțile, în vitejia noastră stă puțința de a reda dreptul ca, într-o Românie întregită și liberă de la Tisa până la Mare, să propășească în pace potrivit datinilor și aspirațiilor noastre”⁶.

Disponerea forțelor militare ale Puterilor Centrale în acel moment făcea cu siguranță din Dobrogea unul din principalele fronturi din Balcani. După ce mareșalul von Mackensen a fost numit comandant suprem al armatei germano-bulgaro-turce din nord-vestul Bulgariei, la 30 august-1 septembrie 1916, Germania, Bulgaria și Turcia au declarat război României.

„Între 1 și 6 septembrie s-a desfășurat tragica bătălie de la Turtucaia. Superioritatea numerică și tehnică a inamicului, cât și defecțiunile proprii în hotărârile de comandament, cu toate dovezile de eroism ale trupei, au concurat la o dureroasă înfrângere care a îndoliat țara și a costat armata română mii de morți și 25000 de prizonieri. În zilele de 16-21 septembrie a avut loc pe linia noilor poziții ocupate ceea ce literatura istorică numește bătălia Dobrogei. Ostașii români au dovedit o exemplară dârzenie, spirit de sacrificiu și neclintită hotărâre de a respinge cotropitorii. În ziua de 19 octombrie, pe un front larg de 17 km, având în centru comuna Topraisar, trupele germano-bulgare-turce au declanșat ofensiva generală”⁷.

Cel mai înfricoșător bombardament din câte se văzuseră până atunci în Dobrogea se dezlănțuia asupra pozițiilor de la Topraisar. La 21 octombrie, rezistența română își trage ultima suflare: escadrile numeroase de aeroplan inamice împiedică aprovizionarea și serviciile din spatele frontului nostru, populația satelor este cuprinsă de panică iar moralul trupelor este zdruncinat. Cavaleria bulgară ocupă satele Agigea și Techirghiol. Dobrogea a fost cea dintâi provincie românească ocupată de inamic și izolată de restul țării. Constanța a fost evacuată de autorități și populație în ziua de 9 octombrie 1916. Dobrogea a fost ocupată în principal de Armata 3 Bulgară (împreună cu diviziile turcești 15 și 25), de o divizie germană și câteva unități ad-hoc de rang inferior (care însă au acționat mai mult în Cadrilater)⁸.

⁶ Aurelia Lăpușan, Ștefan Lăpușan, *Constanța. Memoria orașului*, vol. I (1878-1940), Editura Muntenia, Constanța, 1997, pp. 225-226.

⁷ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Editura ExPonto, Constanța, 1998, p. 385.

⁸ *Ibidem*.

Se impune să evidențiem consecințele, jaful, „odiosul” regim de ocupație, în Constanța și în Dobrogea, în perioada 1916-1918, regim care a pricinuit oamenilor suferințe fizice și morale cu urme adânci, uneori de neimaginat și greu de vindecat. Ele sunt mărturii lăsate de soldații români, de presa străină dar și de memoriul pagubelor produse de inamic și trimis Ministerului de Interne. Ocupația germano-bulgară a Dobrogei mai poate fi urmărită și din imaginile care s-au păstrat din acea perioadă (a se vedea iconografia din anexe) dar și dintr-un document elaborat de autoritățile germane de ocupație, „Bilderaus der Dobrutscha” (Memoriul administrației de etapă germane din Dobrogea) volum apărut la Constanța în 1918 și care grupa date despre această regiune: climă, geografie, populație, industrie, cu accent, de la sine înțeles, pe populația germană din Dobrogea.

Despre cele petrecute între 1916-1918 au rămas relatări ale contemporanilor: „Fiecare locuitor român, îngrozit de apucăturile de fiară sălbatică mai ales ale bulgarilor care nu cruțau nimic în calea lor, a plecat la voia întâmplării spre Brăila, Galați, dușmanii pe mulți i-au ajuns de pe urmă, au masacrat tot ce au întâlnit pe drum, prea puțini care nu au fost omorâți în bătaie și schingiuiți au fost aduși înapoi în oraș, unde tot timpul au fost supuși la cele mai crude vexațiuni și înjosiri”⁹.

Întreg teritoriul dobrogean a fost jefuit sistematic, trupele de ocupație aprovizionându-se cu alimente și alte resurse pe seama locuitorilor, de asemenea, cu precădere trupele bulgare (bulgarii se considerau îndreptățiți de istorie să stăpânească Dobrogea), au distrus clădiri din Constanța și case ale locuitorilor români.

Același document citat mai sus arată că: „Din bogățiile alimentare au făcut pradă de război, iar din bogățiile mobile aflate în case și prăvălii pradă particulară a celui dintâi acaparator. Au pus în vederea tuturor bulgarilor din județ că sunt liberi să se facă stăpâni pe avutul românilor și ori care dintre ei va ocupa o clădire cât de mare a unui român este și va rămâne în veci proprietar al acelui imobil. Clădirile cartierului românesc și cele din tot cuprinsul orașului au fost distruse făcându-le nelocuibile. Sunt circa 1000 de construcții distruse în aceste cartiere” (am păstrat grafia epocii, n. n.)¹⁰.

Asupra zonei rurale a Dobrogei au fost exercitate presiuni și mai mari, articolul citat spune: „De altfel bulgarii au distrus sistematic toate satele românești din județ pentru ca să facă dovada că Românii nu au drept și nu au existat în Dobrogea. Școlile nu au mai fost recunoscute să mai funcționeze. Avutul școlilor a fost ridicat și trimis în Bulgaria. În localul

⁹ Apud Stoica Lascu, *Din istoria fără fard a Constanței*, în „România de la Mare”, An 1, nr. 1 (iun. 1992), p. 28.

¹⁰ *Ibidem*.

școalei Primare No.1 de băieți s-a instalat Comandamentul Bulgar,și acest local care din focar de cultură a devenit local de tortură,bătaie și insulte a tuturor românilor.La biserica Catedrală s-a alungat preoții români și a fost transformată în biserică catolică. Mobilierul Curtei de Apel și Arhivele au fost distruse sau vândute de bulgari.Deasemenea s-a procedat la Tribunal și Judecătoria.Localul liceului transformat în spital și trimis la Sofia”¹¹.

A rămas în memoria colectivă a dobrogenilor modul barbar în care ocupanții bulgari au tratat populația românească pe care au supus-o de la abuzuri de toate felurile și până la omoruri așa cum reiese din numeroase relatări ale supraviețuitorilor dar și din documentele oficiale elaborate de autoritățile românești după eliberarea regiunii (trupele de ocupație au părăsit Dobrogea între noiembrie și decembrie 1918. Momentul 1 Decembrie 1918 a surprins Dobrogea aflată în degringoladă, cu germani și bulgari care fugeau, cu români care trebuiau încă să lupte pentru viața lor).

Documentul citat mai sus oferă o radiografie crudă și lucidă a faptelor comise de ocupanți: „Bulgarii omorau pe oricine eșiau în cale și nu știa să vorbească limba bulgară sau turcă.Fiecare casă era vizitată,jefuită și femeile ori fetele până la vârsta de 4 ani violate.În starea aceasta de disperare multe din victime au înebunit,s-au sinucis pentru a pune capăt rușinei.Bunul plac a dominat tot timpul,în orașul lăsat în părăsire”¹².

Capitolul cel mai dureros pentru toată populația românească a orașului l-au constituit crimele,violurile,silniciile.La acestea se mai pot adăuga:mizeria,foamea,frigul,epidemiile de febră tifoidă și dizenterie,de tifos exantematic,sistemul spoliator de impozite și amenzi,actele de vandalism și ofensă aduse monumentelor de cultură cu semnificație universală și națională. De exemplu: „În miezul zilei de 22 Octomvrie Germano-Bulgarii pun piciorul în Constanța.La intrarea în Constanța,Bulgarii,leagă în lanțuri statua lui Ovidiu și o trag cu bivoliile de pe soclu”¹³. Ocupanții germani sunt cei care au intervenit și au pus statuia poetului exilat înapoi pe soclu. În aceste împrejurări, poetul și-a pierdut stilus-ul pe care îl ținea în mână (obiectul s-a rupt cu ocazia dărâmării statuii de pe soclu).

Pagube,distrugerii pe măsura celor enumerate mai sus au avut loc și în sectorul economic și agricol.Instalațiile portuare au fost fie avariate,fie subtilizate. Agricultură a avut mult de suferit prin decimarea șeptelui, rechiziționarea recoltei până la sămânță reproducătoare, și a inventarului,

¹¹*Ibidem*, p. 29.

¹²*Ibidem*.

¹³*Dobrogea.Cincizeci de ani de viață românească1878-1928*, Editura Ex Ponto,Constanța 2003,p.359.

prin depopularea satelor care a dus la scăderea populației românești și la o acută lipsă a brațelor de muncă.

Caurmare a izbucnirii revoluției din 1917, Rusia iese din război și semnează pacea cu Puterile Centrale la 3 martie 1918, la Brest-Litovsk. Pentru Dobrogea, aceste defecțiuni în mecanismul strategic al Antantei au avut consecințe imediate dintre cele mai nefaste. La 5/18 martie 1918, se semnează la Buftea un tratat preliminar de pace pe următoarele baze: cedarea Dobrogei, rectificări de frontieră spre Austro-Ungaria, obligații economice oneroase impuse României, demobilizarea a cel puțin 8 divizii din armata română, accesul trupelor Puterilor Centrale spre Ucraina, licențierea misiunilor militare aliate. Din partea guvernului român, pacea a fost semnată de primul ministru Alexandru Marghiloman, Dobrogea fiind astfel trecută sub condominiul Puterilor Centrale. Această pace va întâmpina o puternică împotrivire din partea întregului popor.

„Data de 7 mai 1918 a treia zi de Paște rămâne ca o zi de doliu național care ne lasă țara ruptă și îngenunchată, cu datorii de război insurmontabile, cu sute de mii de morminte proaspete, jertfite pentru un mare și sfânt ideal. Pacea nemțească însuma un lung șir de condiții: primul punct întreaga Dobrogea cu partea Mării Negre-frumoasa și înfloritoarea Constanța Teritoriu furat”¹⁴. Dobrogea era, deci, sacrificată.

La 28 octombrie/10 noiembrie 1918, regele Ferdinand a dat o proclamație către ostași pe care îi îndeamnă să ia din nou armele pentru a înfăptui „visul nostru de atâtea veacuri: unirea tuturor românilor, pentru care în anii 1916-1917 ați luptat cu atâta vitejie”¹⁵.

Conform ordinelor primite de la generalul Henri Berthelot, comandant al trupelor Armatei de Dunăre, în ziua de 24 noiembrie 1918 un batalion englez a sosit la Cernavodă, iar altul la Medgidia. La 25 noiembrie 1918, brigada engleză s-a stabilit la Constanța.

Raportul generalului de brigadă englez W.J. Ross, comandantul brigăzii engleze sosite în Constanța, prezintă situația critică a orașului și starea deplorabilă a populației românești, „înfometată, terorizată și hărțuită de ocupanții germano-bulgaro-turci”¹⁶. Oficialul spune că: „În după amiaza zilei de 24, bazat pe oare-cari informațiuni primite de la Colonelul Kindersley, Comandantul Batalionului în Constanța, am întrebat pe Domnii Messier, elvețian francez, Brodier, supus francez, și G. Rignald, supus

¹⁴ Dr. V. Bianu, *Războiul României Mari*, Cluj, 1926, p. 385.

¹⁵ *Ibidem*, p. 166.

¹⁶ Nicolina Ursu, *Aspecte privind orașul Constanța la sfârșitul primului război mondial*, în „Analele Dobrogei”, Nr. 7 (2002), pp. 130-134.

englez,cu toții locuind în Constanța de mai mulți ani.Sușinuții au avut multe plângeri:faptul ca cetățenii,civili nu aveau voie sa intre în propriile lor case,ocupate de curând de către Germani și Bulgari;că nu le era permis să iasă după orele 8 seara din locuințele ce le hotărâseră;că nu le era permis să meargă sau să trimită servitori la țară pentru a căuta hrană;că lucrurile lor, din casele în care nu aveau voie să intre,au fost luate în timpul nopții și,cred ei,au fost trimise în Bulgaria;că ajutorul de hrană în oraș era absolut imposibil și că populațiunea săracă murea literalmente de foame”¹⁷.

Când de pe frontul de la Salonic s-a început ofensiva,ajunsă victorioasă până la Dunăre,s-a văzut de către toți cei ce-au purtat în suflet candela speranței că nădejile lor nu au fost iluzorii și că națiunea română nu a sângerat în zadar.Pentru Puterile Centrale războiul era pierdut,deoarece după semnarea armistițiului dintre Aliați și Germania,aceasta din urmă recunoaște caducitatea Tratatului de pace de la București și era obligată să-și retragă armele din România.

La începutul lunii decembrie,Dobrogea este eliberată.Prefecții celor două județe,D.N.Negulescu,la Constanța și G.Șerban,la Tulcea,reîntorși din Moldova,cât și primarii titulari și-au preluat funcțiile.În catedralele celor două municipii s-au oficiat slujbele religioase,iar în palatele de justiție a avut loc solemnitatea reînălțării autorităților administrative și judecătorești.

La sfârșitul Primului Război Mondial,Dobrogea s-a confruntat cu o situație complexă,determinată de pretențiile Bulgariei asupra întregii provincii transdanubiene și de prezența trupelor aliate în zonă. Prin „Tratatul de pace”de la București din mai 1918 revendicările Bulgariei asupra Dobrogei au fost satisfăcute parțial,motiv pentru care aceasta nu a renunțat la visurile sale san-stefaniste.

Manifestările din Dobrogea alături de cele care au avut loc de la un capăt la altul al țării au dus la consfințirea,la 1 decembrie 1918,desăvârșirii unității de stat a României, încununând idealul secular al națiunii pentru care a vărsat sânge,a răbdat și a suferit cu demnitate și cu bărbăție și pentru care Dobrogea și dobrogenii și-au dar tributul de sânge.

Omul politic și de cultură Ioan N. Roman, refugiat în Moldova împreună cu guvernul României și militant de-o viață pentru drepturile dobrogenilorspunea, într-un ziar local: că, „Datoria zilei de mâine”este:„să privim cu încredere viitorul”¹⁸.

¹⁷ *Arhiva Ministerului Afacerilor Externe,fond E2,partea I,vol.177,f.185-187*, în Virgil Coman, *Dobrogea în Arhivele Românești (1597-189)*, Editura Etnologică, București, 2013.

¹⁸ I. N. Roman, *Datoria zilei de mâine*, în „Farul”,nr.1 (1 mai 1919), p. 1.

ANEXE



Intrarea trupelor germane în Constanța, iconografie din Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” Constanța



*Sosirea feldmareșalului Makensen la Constanța, iconografie din
Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” Constanța*



*Soldați germani la Constanța, iconografie din Colecțiile Speciale ale
Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” Constanța*



*Tren german în gara Mamaia, iconografie din Colecțiile Speciale ale
Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” Constanța*



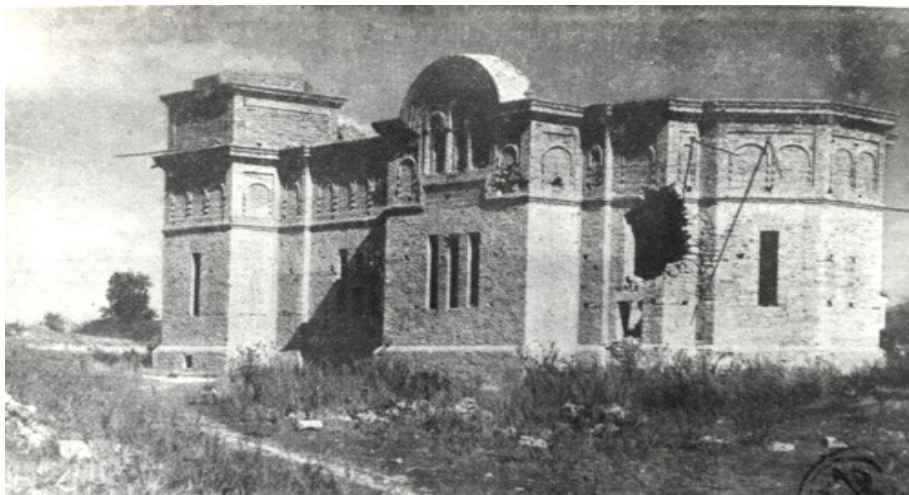
Lagăr de prizonieri din Dobrogea, iconografie din Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” Constanța



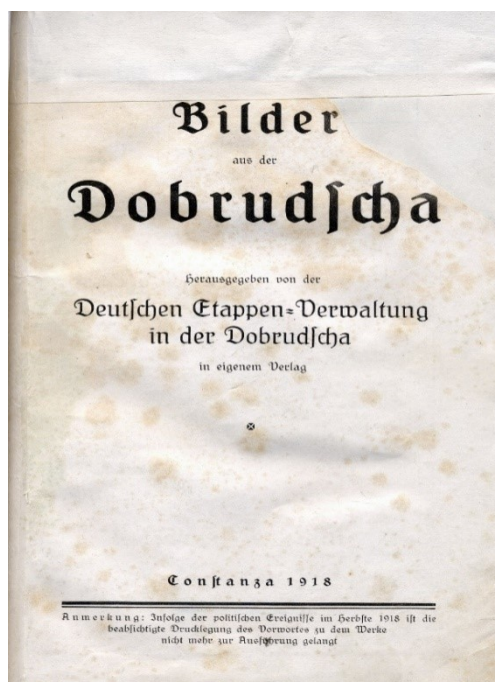
Trupe de ocupație în Dobrogea (1916-1918), iconografie din Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” Constanța



Statuia lui Ovidius, dărâmată de pe soclu de către soldații bulgari, apud www.adevarul.ro



***Biserică românească, bombardată de aviația germană în 1916, apud
www.alternativaonline.ro***



Bilderaus der Dobrudscha, Constanța, 1918



Biserica din Topraisar, apud BilderausderDobrudscha, Constanța, 1918, p. 78

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Bianu, V., *Războiul României Mari*, Cluj, 1926.
BilderausderDobrudscha, Constanța, 1918.
 Coman, Virgil, *Dobrogea în Arhivele românești (1597-1989)*, Editura Etnologică, București, 2013.
 Cupșa, Ion, *Mărăști, Mărășești, Oituz*, Editura Militară, București, 1967.
Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească. 1878-1928, Editura Ex Ponto, Constanța 2003.
 Durandin, Catherine, *Istoria românilor*, Editura Institutul European, Iași, 1998.
 Hosbawn, Eric, *Secolul extremelor. [Secolul XX]*, Editura Lider, București, 1997.
 Lascu, Stoica, *Din istoria fără fard a Constanței*, în "România de la Mare", An 1, nr. 1 (iun. 1992).
 Lăpușan, Aurelia, Lăpușan, Ștefan, *Constanța. Memoria orașului*, vol. I, 1878-1940, Editura Muntenia, Constanța, 1997.
 Madaule, Jaques, *Istoria Franței*, vol III, Editura Politică, Buc., 1973.
 Rădulescu, Adrian, Bitoleanu, Ion, *Istoria Dobrogei*, Editura Ex Ponto, Constanța, 1998.
 Roman, Ioan N., *Datoria zilei de mâine*, în „Farul”, nr.1 (1 mai 1919).

România în războiul mondial. 1916-1919, vol I, Editura Imprimeria Națională, București, 1934-1936.

Ursu, Nicolina, *Aspecte privind orașul Constanța la sfârșitul primului război mondial*, în „Analele Dobrogei”, nr. 7 (2002).

***ASPECTS REGARDING THE OCCUPATION OF DOBRUJA IN
WORLD WAR I***

-abstract-

Key words: World War I, military occupation, Dobrogea, Turtucaia, Constanța

The subject we address in this study aims to bring back to the present, to highlight to contemporaries the contribution of the Romanians from Dobrogea to Romania's effort in World War I, especially the sacrifice of the Romanian army on all fronts, a Romanian army that also included military units from Dobrogea, as well as to highlight the situation of this region that was under the occupation of the Central Powers armies during the period 1916-1918. The situation of occupied Dobrogea is a difficult one, being reflected in memoirs and archival documents.